

POSUDEK

oponenta na dizertační práci Mgr. Ivana Sviatkina „Vlastnictví a odpovědnost při těžbě nerostných surovin na Měsíci a asteroidech“

Dizertační práce je zaměřena na aktuální téma pro nejbližší budoucnost. Práce je členěna na úvod, osm částí a závěr, její celkový rozsah je 179 stran. V úvodu práce se uchazeč zabývá předmětem a cílem své práce a dále použitou metodologií. Cílem dizertační práce je dle uchazeče posoudit, zda v dnešní době je těžba ve vesmíru přípustná, a zda budoucí těžaři mohou počítat se vznikem vlastnického práva k vytěženým přírodním zdrojům. Dalším cílem je otázka do jaké míry budou budoucí těžařské společnosti odpovědné za svou činnost ve vesmíru a jak se na této odpovědnosti podílí státy (str. 7).

Z hlediska použitých metod je práce založena zejména na doktrinální právní analýze současného stavu mezinárodního kosmického práva a rovněž historických souvislostí, které vedly k dnešnímu stavu. Rovněž je v práci provedeno srovnání kosmického práva s jinou obdobnou mezinárodněprávní úpravou, tj. je použita srovnávací metoda a následně provést posouzení možností zlepšení současného stavu (str. 7). V dizertační práci autor pracuje jak s primárními, tak i sekundárními prameny práva.

Postupně se v jednotlivých kapitolách autor zabývá vymezením pojmů vesmírné nerostné suroviny, dále historický vývoj a aktuální stav právní úpravy kosmického práva. Zde se zaměřuje na prameny mezinárodního kosmického práva zejména smluvní, ale zkoumá i pravidla *soft law*. Pozornost věnuje rovněž obyčejovému právu jako prameni kosmického práva. Zejména jsou zajímavé úvahy uchazeče o mezinárodním obyčejovém právu. Na str. 43 uvádí příklad Antarktidy, kterou označuje za relevantní pro vesmír a budoucí vesmírnou těžbu. Dále uvádí, že toto teritorium je považováno za „společné dědictví lidstva“ srovnatelné s komickým prostorem. Toto své konstatování by měl vysvětlit, jak to myslí, protože pojem společné dědictví lidstva je obsažen pouze v Úmluvě OSN o mořském právu z roku 1982 a v Dohodě o Měsíci z roku 1979. Pouze některé státy stojící mimo smlouvu o Antarktidě se snaží prosazovat pojem společné dědictví lidstva ve vztahu k Antarktidě. Právní úprava Antarktidy je velmi specifická a mám pochybnosti o zařazení srovnání v daném kontextu. V kapitole o obyčejovém právu v kosmickém prostoru uvádí autor několik příkladů úlohy obyčejového práva, které podle názoru uchazeče hraje téměř druhořadou úlohu a používá se k výkladu smluvních ujednání, která nebyla jednoznačně definována v mezinárodní smlouvě (str. 46). Jedním z nich je mírové využívání kosmického prostoru, dále zmiňuje otázky mezinárodní spolupráce, financování společných činností v kosmickém prostoru

prostřednictvím mezinárodních organizací, boj proti kosmickému odpadu. Přes zajímavé úvahy však mám pochybnost o tom, že se jedná o obyčejová pravidla. Pouze pokud jde o mírové využívání kosmického prostoru lze souhlasit s tím, že se ustálila praxe, která pojímá tuto činnost jako činnost neagresivního charakteru, takže v obecné rovině není vojenská činnost v samotném kosmickém prostoru zakázána s výjimkou výslovných zákazů vyplývajících ze smluv. Přísnější je úprava pokud jde o nebeská tělesa. V kapitole však nejsou obsaženy úvahy o obyčejových pravidlech, která zakazují přivlastnění kosmického prostoru a nebeských těles (zmínka je až na str. 90, případně o delimitaci kosmického a vzdušného prostoru.

Následuje kapitola o národní právní úpravě týkající se kosmického prostoru. V této souvislosti konstatuje uchazeč, že vnitrostátní vesmírná právní úprava může představovat „provokativní, ale užitečný pokus pro stanovení pravidel pro komercializaci činností v kosmickém prostoru“ (str. 57). S tímto názorem lze souhlasit i vzhledem k tomu, že mezinárodněprávní úprava je v tomto směru v současnosti nedostatečná. Vnitrostátní úprava může mít vliv na vznik mezinárodněprávních pravidel, jako příklad je možné uvést vliv vnitrostátních úprav jednotlivých států na právní režim kontinentálního šelfu. V kapitole autor zkoumá zejména legislativu USA a Lucemburska. V souvislosti se zákonem USA o komerčním vesmíru vyvstává jedna z otázek, zda těžba a přivlastnění si nerostných zdrojů získaných v kosmickém prostoru porušuje normy mezinárodního kosmického práva, zejména Kosmickou smlouvu. Uchazeč uvádí dva odlišné přístupy právníků k této problematice (str. 60 a násl.). Následně uchazeč poukazuje na problémy spojené s činností v kosmu, zejména pokud jde o odpovědnost států za činnost soukromých osob ve smyslu čl. VI Kosmické smlouvy. Uvádí, že v Zákoně USA o komerčním vesmíru není uveden federální orgán, který by mohl odpovídat za činnost soukromých společností v kosmickém prostoru (str. 64). Dále na str. 65 uvádí stanovisko Mezinárodního ústavu pro kosmické právo ze dne 20. prosince 2015, podle kterého v důsledku neexistence explicitního zákazu přivlastnění kosmických zdrojů v Kosmické smlouvě lze vyvodit, že se toto připouští (str. 65). V tomto směru dospívá uchazeč k závěru, že zákon USA je možný výklad Kosmické smlouvy. Správně však doplňuje, že tento výklad by musely akceptovat i jiné státy (str. 65). Je zřejmé, že výklad Kosmické smlouvy by musel být v souladu s pravidly výkladu mezinárodního práva. Na str. 70 uchazeč uvádí, že podle Dohody o Měsíci jsou „Měsíc a jeho přírodní zdroje společným dědictvím lidstva a nemohou být majetkem států, mezinárodních organizací nebo soukromých společností“. V tomto směru je třeba upřesnit, že Dohoda výslovně zakazuje přivlastnění přírodních zdrojů tak, kde se nacházejí (in situ), tj. nalezišť. Vyvstává otázka, zda Dohoda o

Měsíce podle některých názorů uvalila moratorium (str. 70) na komerční využití vesmírných zdrojů. V této souvislosti je třeba rozlišit úpravu mořského dna, kdy z Deklarace zásad mořského dna (č. 2749) z roku 1970 vyplývá moratorium do vytvoření mezinárodního režimu (o mořském dnu a o dokumentu se i uchazeč dále zmiňuje). V době projednávání návrhu Dohody o Měsíci nebyl tento závěr ze strany států jednoznačný, spíše zde byly různé názory. Jeden ze závěrů je i takový, že těžba by byla možná i před vytvořením mezinárodního režimu za splnění předpokladů obsažených v čl. 11 odst. 8 Dohody o Měsíci. Jaký je názor autora na tuto otázku? Na str. 72 v souvislosti s Nařízením USA o mezinárodní podpoře v oblasti těžby a využití vesmírných zdrojů konstatuje autor, že USA nevnímají vesmír jako společný mezinárodní prostor (*global commons*). Jaký je v tomto směru názor a vysvětlení uchazeče na pojetí USA? Na str. 72 rovněž zmiňuje pojem *province of all mankind*, mohl by vysvětlit jaký je jeho výklad zejména ve vztah k *res communis omnium*. Je otázkou zda pojmy zmíněné na str. 73 nahoře jako *res communis* apod. musí být obsaženy v mezinárodních smlouvách. Následuje kapitola o zákonnosti jednostranného využívání vesmírných nerostných surovin z hlediska mezinárodního práva. V tomto směru autor na str. 77 konstatuje, že při zasedání právního podvýboru COPUOSu v roce 2016 vyjádřily některé delegace obavu, že Zákon USA o komerčním vesmíru může představovat prohlášení suverenity určitého státu nad příslušným nebeským tělesem nebo přivlastnění si nebeských těles, což může představovat porušení Kosmické smlouvy. Následně uchazeč rozebírá možná zakazující pravidla mimo jiné čl. II Kosmické smlouvy. Zkoumá zákaz přivlastnění určitým subjektem na základě čl. II Kosmické ve spojení s čl. VI Kosmické smlouvy, jakož i účelem smlouvy. Konstatuje že přivlastnění si kosmického prostoru soukromými subjekty by mělo být považováno za přivlastnění příslušnými státy, což je zakázáno. S tímto výkladem lze souhlasit. Dále se zabývá zákazem přivlastnění určitého objektu. Klade si otázku zda zákaz přivlastnění nebeských těles se vztahuje i na přírodní zdroje na těchto tělesech. Konstatuje, že zákon Lucemburska, vchází z toho, že vesmírné suroviny vytěžené a tudíž oddělené od určitého nebeského tělesa si lze přivlastnit. Implicitně to vyplývá i ze zákona USA (str. 80). Autor se rovněž věnuje i zákazu přivlastnění určitým způsobem. Konstatuje, že faktické užívání nebo obsazení může také představovat přivlastnění. Obsazení nebo využívání, které vylučuje ostatní z jeho užívání představuje přivlastňování (str. 83). V této souvislosti uchazeč konstatuje, že podrobení nevytěžených přírodních zdrojů, které se nacházejí na asteroidech federálním zákonům USA je formou národního přivlastnění jiným způsobem (str. 83). S tímto názorem lze souhlasit. Následují úvahy o možných povolujících pravidlech, kam autor řadí v první řadě svobodu využívání kosmického prostoru a další případy. Lze souhlasit se závěrem uchazeče, že by

bylo v rozporu s převládající praxí států, zejména praxí vesmírných mocností tvrdit, že zákaz jednostranné těžby nerostných zdrojů na Měsíci má povahu mezinárodního obyčejového pravidla (str. 94). Další kapitola je zaměřena na srovnání regulace těžby na mořském dnu a v kosmickém prostoru a roli malých států a mezinárodní právo. Autor zde srovnává postoj Lucemburska k regulaci těžby na nebeských tělesech a Nauru, pokud jde o mořské dno. V této souvislosti mám pochybnosti pokud jde o srovnání, zejména z toho důvodu, že činnost na mořském dnu co se týče průzkumu již probíhá, ve srovnání s otázkami, které se týkají nerostných zdrojů v kosmickém prostoru. Srovnání podle mého názoru pokulhává i z hoho důvodu, že činnost na mořském dnu podléhá podrobným pravidlům založeným na Úmluvě OSN o mořském právu a pravidlům Úřadu, kdy činnost je na základě Úmluvy povolována a kontrolována Úřadem pro mořské dno. Právní úprava je založena na zásadě „společného dědictví lidstva“. Pokud jde o kosmický prostor pravidla mezinárodního práva neexistují, pokud jde o nerostné zdroje, s výjimkou Dohody o Měsíci. Jinak autor podrobně rozebírá přístup obou států, zejména přínosné je pojednání o mezinárodním kosmickém právu podle výkladu Lucemburska (str. 104 a násl). Autor konstatuje, že „Lucemburská vláda se přiklání k tomu, že komerční kosmická těžba představuje využívání kosmického prostoru na něž se vztahuje svoboda užívání zakotvena v čl. I Kosmické smlouvy a že Dohoda o Měsíci nevede k všeobecnému moratoriu na těžbu na nebeských tělesech“ (str. 106). Dále uvádí, že požadavek, aby využívání kosmického prostoru bylo prováděno ku prospěchu všech zemí, zastánci komerční těžby se dovolávají přínosů pro lidstvo jako celek z vesmírné těžby v podobě technologického a vědeckého pokroku (str. 107). Uchazeč dále uvádí, že soukromé aktivity v kosmickém prostoru musí být autorizovány a kontrolovány příslušným státem, požadavek na autorizaci je obsažen v čl. VI Kosmické smlouvy Konstatuje, že Lucembursko zastává názor, že založení soukromé společnosti v Lucembursku činí z kosmické těžby činnost národní činnost Lucemburska ve smyslu čl. VI Kosmické smlouvy a tudíž, že Lucembursko je příslušným státem, který má pravomoc takovou činnost povolit (str. 108). Dále autor konstatuje, že toto se odchyluje od ustáleného výkladu, který ztotožňuje příslušný stát se státem vypouštění objektu do vesmíru (str. 108). Dané tvrzení by měl uchazeč vysvětlit, zejména pokud jde o ustálený výklad. V kapitole věnované Artemis Accords a „společné dědictví lidstva“ mám pochybnost v tom směru, jak autor uvádí, že Dohody, které jsou uzavírány mají zajímavý pohled na výklad pojmu „společné dědictví lidstva“ ve vztahu ke kosmickému prostoru a nerostným surovinám (str. 117). Mluví se zde o dědictví ve vztahu ke kosmickému prostoru, nikoliv však o konkrétním pojmu „společné dědictví lidstva“ jak je

obsažen např. v Dohodě o Měsíci. Sám autor uvádí oddíl 9. 2, kde se mluví o lidském dědictví v kosmickém prostoru (str. 120).

Poslední kapitola dizertační práce je zaměřena na odpovědnost při těžbě nerostných surovin v kosmickém prostoru. Uchazeč se zde zabývá jednak odpovědností za porušení mezinárodního závazku, která je upravena čl. VI Kosmické smlouvy a dále mezinárodním ručením. Má tudíž na mysli odpovědnost ve smyslu *responsibility* a odpovědnost za činnost nezakázanou mezinárodním právem *liability*. Na str. 125 uchazeč konstatuje, že „v kontextu kosmického práva je odpovědnost a ručení za jednání nestátních subjektů mnohem rozsáhlejší než ve většině jiných právních režimech a za určitých okolností by mohla být přenesena na státy, což je v mezinárodním právu neobvyklé“. Toto své konstatování by měl autor vysvětlit. Je otázka proč se autor snaží srovnávat odpovědnost za protiprávní chování a odpovědnost za ručení (např. na str. 129 a násl.). Kapitola obsahuje i režim odpovědnosti podle rámce rámce ITU. Autor na str. 134 konstatuje, že existuje řada ustanovení právního režimu ITU, která by mohla posloužit jako model pro aktivity v oblasti kosmické těžby a nepřímo přimět nestátní subjekty k zamezení způsobení škody jiným aktérům na základě principu reciprocity. Měl by blíže vysvětlit. Na str. 138 uchazeč tvrdí, že režim mezinárodního kosmického práva je na vyšší právní úrovni než ARSIWA. Toto své konstatování by měl vysvětlit. Měl by také vysvětlit v jakých případech se uplatní článek 55 ARSIWA ve vztahu k pravidlům, které se týkají kosmu. Kapitola dále podrobně pojednává o Úmluvě o odpovědnosti za škody způsobené kosmickými objekty. Zejména se zabývá i otázkami sdílené odpovědnosti.

Následuje závěr ve kterém autor kriticky hodnotí mimo jiné zejména otázky jednostranné těžby kosmických přírodních zdrojů založené na vnitrostátní úpravě. Konstatuje, že těžba se v tomto směru zdá být legální, nicméně poukazuje na problémy s tím spojené. Dospívá k závěru, že vnitrostátní úprava kosmické těžby nebude z různých důvodů plně dostačující a bude nezbytné nastavit i mezinárodní režim regulující mezinárodní soutěž o vesmírné přírodní zdroje, podporující spravedlivé rozdělování výhod plynoucích z využívání kosmických zdrojů (str. 162). V tomto ohledu na jakých pravidlech by měl podle autora takový režim spočívat? Vystává i otázka, zda by nebylo vhodnější vrátit se k právní úpravě obsažené v Dohodě o Měsíci? Sám autor zmiňuje spravedlivé rozdělování výhod.

Pokud je o hodnocení, dá se konstatovat, že autor naplnil hlavní cíl dizertační práce, tj. zda je těžba ve vesmíru přípustná a zda těžaři mohou počítat se vznikem vlastnického práva k vytěženým přírodním zdrojům. Tyto otázky jsou přesvědčivě rozebrány zejména v kapitolách 4, 5 a 6, případně 7. Práce má logickou strukturu, uchazeč prokazuje své

schopnosti vědecké práce, kdy se mu daří provádět podrobnou analýzu norem mezinárodního kosmického práva a vnitrostátní právní úpravy ve zvolené oblasti. Velmi kladně lze hodnotit, že uchazeč vyjadřuje na řadě míst vlastní názory, někdy provádí i odvážná srovnání. V závěru činí i vlastní doporučení. Z formálního hlediska je práce napsána srozumitelným jazykem. Seznam použitých pramenů obsahuje příslušné primární i sekundární prameny, převážně cizojazyčné. Lze litovat, že uchazeč necituje více českých autorů, kteří se danou problematikou zabývali, např. prof. Vladimír Kopal. O práci s literaturou svědčí i na 547 poznámek pod čarou.

Přes určité připomínky dizertační práce splňuje požadavky kladené na dizertační práce. Na základě výše uvedeného dle čl. 82 Pravidel pro organizaci studia na PF UK: „**Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu dizertační práce.**“ Zároveň doporučuji, aby při ústní obhajobě uchazeč reagoval na otázky a připomínky obsažené v posudku. Po úspěšné obhajobě navrhuji udělení vědeckého titulu Ph.D.

V Praze dne 2. 6. 2023

prof. JUDr. Jan Ondřej, CSc., DSc.